

Un sfânt printre oameni

Aristotel spunea cu mult înainte de smerenia creștină că „Un om adevărat nu vorbește niciodată despre sine”, decât, am adăuga noi, dacă se poate lăuda cu alții. Unii au avut sau n-au avut acest noroc, deși norocul ți-l faci adesea singur. Nu există un noroc mai mare în viață decât să te poți lăuda cu părinții sau profesorii tăi. Mă laud, printre alții, cu profesorul meu de la Liceul pedagogic din Oradea, Zaharia Macovei. Soția sa, doamna Jeni, ne-a fost bibliotecară.

L-am reîntâlnit apoi pe Zaharia Macovei ca lector la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de 3 ani din Oradea, unde am fost repartizat după absolvirea facultății. Norocul meu a fost să-mi încep activitatea ca asistent stagiar al profesorului Zaharia Macovei. Îi datorez bunului și delicatului meu profesor Zaharia Macovei inițierea mea temeinică în literatura română clasică de la Titu Maiorescu la Eugen Barbu. Am învățat de la Zaharia Macovei ce înseamnă să gândești singur, să ai gust artistic și simț critic, să interpretezi într-o manieră personală, originală, scriitorii și literatura română. Profesorul Zaharia Macovei era un om interiorizat, neobișnuit de reverențios cu toată lumea, timorat, tot timpul îi făcea impresia că cineva îl urmărește, îl persecută datorită unei nevinovate ode închinată în tinerețe mareșalului Ion Antonescu, publicată în volumul *Sânge și crini*, din 1942, care se adaugă celor șapte volume de poezii, menționate de G. Călinescu în *Istoria literaturii române*, din 1941. Deși dispunea de multe idei și de o erudiție savantă, în perioada comunistă nu îndrăznea să publice nimic, până în 1973, când, împreună cu profesorul Mihai Vânturache, l-am scos în lume cu un volum de *Analize literare pentru bacalaureat și admiterea la facultate*, apărut la Editura Didactică și Pedagogică, carte devenită imediat un fel de perlă a Cleopatrei, fiindcă s-a epuizat repede și n-am mai reeditat-o de atunci. Câțiva ani mai târziu, în 1998, împreună cu colegul meu prof.univ.dr. Ioan Derșidan, am alcătuit o antologie, *Alborada*, cuprinzând poezii din volumele publicate și inedite ale lui E. Ar. Zaharia, numele de poet al lui Zaharia Macovei, prefațată de profesorul Mircea Zăciu, care i-a fost elev la Liceul Emanuil Gojdu din Oradea. Mai păstrez de la profesorul Zaharia Macovei manuscrisele unui rarism *Dicționar de tipuri literare* (1976), de 749 de pagini; cursul de *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici (1867-1900)*, de 622 de pagini, și teza de doctorat, în limba franceză, 366 de pagini, elaborată la Sorbona și coordonată de N. Iorga, *Problema unității tuturor românilor și gândirea franceză (1845-1918)*, teză care nu a mai fost susținută niciodată, fiindcă în noiembrie 1940, Iorga a fost împușcat. Am condus mulți ani, împreună cu profesorul Z. Macovei, Cenaclul

literar „N. Labiş” al studenților orădeni și, într-o perioadă de cenzură, am editat cu mijloace proprii revista studențească *Filobiblon*. Aici s-au afirmat, ca studenți activi, creatori, viitori poeți și oameni de cultură ca Ioan Ghiur, Ioan Zubașcu, Vasile Dan, Octavian Doclin, Dumitru Mălin și alții. În 1978, am fost gazda Conferinței naționale a Cenaclurilor studențești, la care au participat scriitori, critici literari și mulți studenți, unde s-a conștientizat și exprimat întâia oară apartenența la o nouă generație de scriitori, postmodernistă, intrată în istoria literaturii române cu numele de generația optzecistă.

La șapte ani după ce s-a pensionat, i-am făcut profesorului Zaharia Macovei o vizită de consolare la decesul unicului fiu, Nanini, inginer chimist, de numai 35 de ani, iradiat la Institutul de Fizică Atomică din Măgurele, de lângă București. I-am propus să peripatetizăm pe malul Dâmboviței. După câteva cuvinte de încurajare s-a oprit și mi-a spus: „, Domnule Magheru (în viața dumnealui nu cred să fi tutuit pe cineva), eu nu mai am de ce să trăiesc. Sunt un om sfârșit”...Mi-am adus instantaneu aminte de o vorbă a înțeleptului Seneca, de la începutul erei creștine (*Homo res sacra homini*) și încercam să-l conving: „,Domnule profesor, ați fost toată viața un lucru sacru pentru oameni. Lumea mai are nevoie de dumneavoastră” „,Așa credeți?” și și-a îndreptat privirea spre cer.

Pronia cerească l-a adus pe lume în localitatea Horodnic de Sus din vechea provincie românească Bucovina (Țara fagilor), județul Rădăuți (azi Suceava), aproape de mănăstirea Putna, la 24 ianuarie 1911, într-o zi fericită a primei uniri a nației române, de unde și pseudonimul literar E. Ar. Zaharia (în greacă *ear* înseamnă zori de zi, primăvară). În ciuda pseudonimului, Zaharia Macovei a avut un destin dramatic, nefericit, trist, dar întocmai ca sămânța din parabola biblică a trebuit să moară ca poet, mai ales în perioada comunistă, pentru a da roade ca profesor, publicist și model de comportare între oameni. La vârsta de 3 ani rămâne orfan de tată, ucis de ruși pe frontul austriac din timpul Primului război mondial, când Bucovina făcea parte din Imperiul Austro-Ungar. În cel de al Doilea război mondial, fratele mai mare (avea doi frați și o soră) e ucis tot de ruși în condițiile când în urma ultimatumului sovietic de cedare a Basarabiei, Ținutului Herța și Bucovinei, contrar oficialităților Curții Regale, comandantul suprem al armatei, generalul Ion Antonescu trece Prutul împotriva sovieticilor. În 1942, Zaharia Macovei îi dedică o odă lui Antonescu, pentru care va fi apoi urmărit și timorat o viață întreagă. Simpatiile antonesciene nu sunt întâmplătoare, fără să fi avut nimic comun cu deraierile de mai târziu ale generalului. Doi frați ai mamei grijulie, ofițeri ai armatei române la București, îi sprijină

pasiunile intelectuale. Îl adora pe Nicolae Iorga și participă la câteva dintre cursurile de vară ale istoricului de la Vălenii de Munte. Anii de liceu îi făcuse la Cosmeni, studiile universitare la Facultatea de Litere și Filozofie din Cernăuți. Pus să aleagă ca profesor între Cetatea Albă, Oradea și Fălticeni, optează pentru Fălticeni, mai aproape de mama care îi purta o grijă deosebită. În 1938 obține o bursă doctorală la Sorbona din Paris cu o temă despre *Problema unității tuturor românilor și gândirea franceză (1845-1918)*, sub coordonarea lui Nicolae Iorga. În doi ani de zile termină lucrarea de doctorat, o trimite lui Nicolae Iorga, dar în noiembrie 1940, istoricul deplin al neamului românesc este asasinat, fără ca teza să fie susținută sau cunoscută vreodată până când, în împrejurări asupra cărora vom reveni, ne-a oferit-o nouă. Bursa de stat fiind pe sfârșite, doctorandul se întoarce în țară cu visurile și speranțele spulberate. Între 1941-1944 funcționează ca profesor la Rădăuți și Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, unde învățase și Eminescu. Acolo o cunoaște pe Jeni, cu care se va căsători în 1944, iar în 1945 se pregăteau să devină părinți. Numai că în același an armata sovietică ocupă Bucovina de Nord, soții Macovei sunt expulzați, trec pe la casa părintească din Horodnic, dar o găsesc vandalizată, se îndreaptă spre Brașov, unde stau puțin timp, apoi trec prin Abrud, Lugoj, până la 1 iulie 1946 când se stabilesc la Oradea, locuri de care soția nu era străină, fiindcă absolvise Liceul pedagogic din Beiuș. Aici vor trăi 27 de ani, până la pensionare, în 1973, când se vor stabili mai aproape de fiul lor Nanini într-o garsonieră de pe Bulevardul Păcii din București. Între 1946-1954 a funcționat la Liceul Emanuil Gojdu din Oradea ca profesor de limba română și franceză, între 1948-1950 fiind și director. Aici i-a avut ca elevi, printre alte personalități ale culturii și literaturii române, pe Mircea Zăciu, D. R. Popescu, Gheorghe Grigurcu, Ion Duban etc. Din 1954-1964 lucrează ca profesor de română la Liceul pedagogic, unde l-am avut și eu ca dascăl, iar în 1964, după înființarea Institutului Pedagogic de 3 ani, devine primul lector de literatură română la Facultatea de Litere, fiindu-i la scurt timp după absolvirea facultății asistent stagiar.

Spuneam de la început că o viață întreagă mi-a plăcut să mă mândresc cu mulți dintre profesorii mei și să le fiu recunoscător. Drept urmare, la propunerea noastră, profesoara de limba franceză Simona Ienciu a acceptat cu disponibilitate ca teză de doctorat elaborarea unei monografii despre viața și activitatea lui *Zaharia Macovei—de la iconarul bucovinean la universitarul orădean*, lucrare susținută cu succes anul acesta și aflată sub tipar la o editură de prestigiu. Cei interesați vor putea găsi aici câteva repere bio-bibliografice bine stabilite, informații despre debutul în poezie al lui E. Ar. Zaharia, analiza volumelor de poezii, activitatea

didactică, publicistică, traduceri etc. Mulți nu știau că sub numele adevărat al lui Zaharia Macovei se ascunde poetul interbelic, de un „mitic ceșos”, E. Ar. Zaharia, consemnat de G. Călinescu în monumentală *Istorie a literaturii române* din 1941 cu șapte volume de poezii în sucapitolul Suprarealiștilor bucovineni. Personalitatea poetică a lui Zaharia Macovei, după cum am mai spus, a putut fi mai bine cunoscută după ce împreună cu colegul meu Ion Derșidan am publicat o culegere de poezii antume și postume cu titlul agreat de autor *Alborada* (în spaniolă *Zori de zi*, corespunzător grecescului *Ear*), Editura Modus, Reșița, 1998, cu o Prefață de Mircea Zăciu, care i-a fost elev la Liceul Emanuil Gojdu din Oradea. Culegerea noastră a fost urmată de *Antologia poeziei antume* (2012) și *Antologia poeziei postume* (2014), ediții îngrijite de intelectuali ai locului, din Horodnic, de epigramistul Emil Ianuș și editorul și scriitorul Ion Prelipcean.

De Centenarul Marii Uniri, doctoranda noastră Simona Ienciu a tradus din limba franceză, la rândul ei, teza de doctorat a lui Zaharia Macovei, publicată și prezentată publicului în 2018, asupra căreia promiteam că vom reveni. Zaharia Macovei și-a făcut doctoratul la Sorbona cu o teză despre *Problema unității tuturor românilor și gândirea franceză (1845-1918)*, sub îndrumarea lui Nicolae Iorga. În 1940, în plin război mondial, de fascizare a Europei și de mari dispute naționaliste, Zaharia Macovei se întoarce în țară să-și susțină teza. O colegă din Mexic îi propune să o însoțească în America Latină (Zaharia Macovei cunoștea perfect și limba spaniolă), la nevoie, chiar de conveniență, să se căsătorească. Dar a preferat să revină acasă. În noiembrie 1940, Iorga este asasinat. Zaharia Macovei intră într-o panică, frică, precauție care nu-l va părăsi toată viața, mai ales că, puțin înainte de instalarea regimului comunist, publicase o odă dedicată lui Ion Antonescu. Teza de doctorat și-o ascunde sub saltea și a purtat-o cu Domnia sa aproape până la moarte, când mi-a oferit-o mie. Era în vara anului 1997 când, împreună cu nepotul Dan Macovei, l-am internat la Căminul spital de pe strada Azilului, nr. 1, Sibiu. Înainte de a sosi taxiul, s-a sculat din pat, a ridicat salteaua, a scos manuscrisul și mi-a spus: „ - Domnule Magheru, aceasta este teza mea de doctorat, îndrumată de Iorga. Faceți ce vreți cu ea!”. Și-am făcut ce trebuie. Am dăruit-o cititorului român de sărbătoarea Centenarului Marii Uniri, cu sprijinul traducerii făcută de profesoara Simona Ienciu. Pentru noi, pentru unitatea națională a românilor, această lucrare prezintă o importanță deosebită, măgulitoare. Scriitori ca V. Hugo, Lamartine, chiar Napoleon al III-lea, mari istorici ca Jules Michelet, Edgar Quinet nu conțineau să ne numească „frații noștri latini”. Într-una dintre numeroasele vizite pe care i le-am făcut la

Căminul spital din Sibiu, directorul Azilului mi-a mărturisit că Prințul Charles al Marii Britanii, care sponsorizase substanțial și vizitase instituția spitalicească, i-ar fi spus că n-a mai întâlnit până atunci un străin care să vorbească atât de bine limba franceză ca Zaharia Macovei.

Acesta a fost, este și va fi Omul cu majusculă Zaharia Macovei. Primul profesionist al scrisului, marele poet latin Horațiu (secolul I î. e.n.) clama într-un vers celebru că Oamenii nu mor cu totul (*Non omnis moriar*), dorind să sugereze că oamenii se pot înveșnici prin lucrurile bune și plăcute pe care le lasă urmașilor, prin creație și viață exemplară. Un asemenea Om a fost și profesorul Zaharia Macovei, un sfânt printre oameni, un Om care a sfințit locurile prin care a trecut. Să-i fie amintirea mereu plăcută și încurajatoare.

În cinstea Centenarului Colegiului Național Emanuil Gojdu, la deschiderea anului școlar,
9 septembrie 2019.

Prof.univ.dr. Paul Magheru